

Zaak op Poten & Co.

Witboek

Samenwerken met dieren in de zorg,
het onderwijs en de (jeugd)hulpverlening

Margot Swart
Dafne Rademakers

9 november 2021

Je zit niet lekker in je vel. Je ervaart problemen in de omgang met anderen of je zorgt om wat voor reden dan ook niet goed meer voor jezelf. Misschien ben je wel gediagnosticeerd met een psychische stoornis uit de DSM-5. Je wilt hulp dus je klopt aan bij de Geestelijke Gezondheidszorg.

Veel hulpverlening is gestoeld op de kaders van de DSM-5. Dat betekent dat psychische problemen worden benaderd vanuit een gediagnosticeerde stoornis of disfunctionaliteiten vanuit de omgeving. Op basis daarvan wordt een erkende interventie ingezet die is ontwikkeld voor de specifieke stoornis of situatie. Het probleem is dat een groot deel van de hulpvragers niet in een hokje geplaatst wil en kan worden, waardoor de gestandaardiseerde hulp niet toereikend is.

- **Meerdere aandoeningen**

De strakke kaders van de hulpverlening zijn gericht op specifieke problematieken, niet op naast elkaar bestaande aandoeningen.

- **Afstand tot hulpverlening**

Sommige mensen hebben weerstand opgebouwd vanwege een vruchteloos verleden met hulpverlening.

- **Voorkomen van zware ggz-trajecten**

Het is niet altijd nodig om meteen een hulpverleningstraject te beginnen. Een sterke basis opbouwen kan al voldoende zijn.

In dit witboek wordt een interventie toegelicht die voor zowel jongeren als volwassenen met verscheidende problematieken een uitkomst kan bieden of een aanvulling kan zijn op hulpverleningstrajecten:

Dierondersteunde interventies

Dierondersteunde interventies

Bij veel mentale problemen leveren verbale therapievormen geen resultaat op. Er valt dan vaak meer te behalen met het opdoen van nieuwe, succesvolle ervaringen. Het doel van dierondersteunde interventies is het stimuleren van dergelijke ervaringen.

"Een dierondersteunde interventie is een doelgerichte en gestructureerde interventie waarbij dieren bewust worden ingezet als ondersteuning op het gebied van gezondheid, onderwijs en persoonlijke dienstverlening, met als doel een positief therapeutisch effect op mensen te bewerkstelligen."

- **International Association of HumanAnimal Interaction Organizations**

Doelgroep

Dierondersteunde interventies zijn geschikt voor een brede doelgroep. Zo kunnen mensen met internaliserende problematieken er weerbaarder van worden en mensen met externaliserende problematieken worden rustiger en zich bewuster van hun omgeving. Het is speciaal geschikt voor mensen die 'hulpverleningsmoe' zijn, bijvoorbeeld doordat eerdere hulpverleningstrajecten niet hebben geholpen. Maar liefst 30 tot 60% van de hulpvragers blijkt niet gevoelig te zijn voor de 'gewone' psycho-interventies (Enders, 2013). Dierondersteunde interventies zijn daarentegen laagdrempelig omdat cliënten niet worden geforceerd om over hun problemen te praten. In plaats daarvan ligt de nadruk op de samenwerking met de dieren. De succesvolle samenwerking zorgt ervoor dat het zelfvertrouwen van de cliënten groeit, evenals de wil om te praten. Met behulp van dierondersteunde interventies kunnen cliënten ook weer gemotiveerd raken om andere ondersteuningstrajecten aan te gaan. Het vergroten van het zelfvertrouwen en het stimuleren van motivatie zijn daarom de belangrijkste aspecten van dierondersteunde interventies.

Intrinsieke motivatie is de sterkste vorm van motivatie omdat het voornamelijk op onbewust en affectief (emotioneel) niveau bestaat. Het wordt gevormd door non-verbale stimuli zoals beelden, geluiden en geuren. Een kwispelende staart, aandachtig luisterende oren of het gevoel van een vacht tegen de huid maken op onbewust niveau gevoelens los die de motivatie voor een taak verhogen.

Dierondersteunde interventies hebben ook een groot preventief aspect. Mensen die lichte problemen ervaren maar niet meteen een zwaar GGZ-traject willen beginnen, kunnen door middel van een dierondersteunde interventie op een laagdrempelige manier aan de slag gaan zonder dat de nadruk op hun problemen ligt. Doordat dieren het gedrag van mensen spiegelen, kunnen cliënten sneller tot de kern van het probleem komen. De dierondersteunde interventie geeft dan vaak genoeg handvaten om er zelf op voort te bouwen of er komt een duidelijke hulpvraag uit voort.

Effectiviteit

Met dierondersteunde interventies ontwikkelen deelnemers zich voor een groot deel op onderbewust niveau. De begeleider (trainer, coach, leraar of hulpverlener) benadrukt de onderbewuste gedragsveranderingen en in de transfer van de training naar de dagelijks leven leert de deelnemer, door te oefenen in verschillende contextuele situaties, deze onderbewuste gedragsveranderingen bewust in te zetten.

Het therapeutische aspect van de aanwezigheid van een dier kan zich uiten als volgt:

Bewust niveau	Onbewust niveau
<p>Zelfreflectie</p> <p>Alle associaties en emoties die een dier in iemand losmaken kunnen worden verwerkt en leiden tot inzichten en gedragsveranderingen.</p>	<p>Projectie</p> <p>Deelnemer zien hun eigen emoties en gedachten terug in het dier. Op deze manier zijn cliënten aan het zelf-reflecteren doordat ze op het dier reflecteren.</p>

De mentale voordelen van interactie met dieren worden ook voor een deel veroorzaakt door veranderingen in een aantal lichamelijke processen.

- **De bloeddruk daalt**

Dit gebeurt al na 5 tot 20 minuten, wat bewijst dat een korte interactie in een therapie- of trainingssessie al genoeg kan zijn.

- **Aanmaak van neurotransmitters**

Er worden chemische boodschappers zoals serotonine en dopamine door de hersenen gestuurd om gevoelens van geluk, plezier en liefde aan te wakkeren.

- **Veranderende hormoonhuishouding**

Het 'knuffelhormoon' oxytocine wordt aangemaakt, wat zorgt voor een gevoel van sociale binding. Daarnaast daalt de mate van cortisol, het stresshormoon.

Intern onderzoek

Van twee organisaties die soortgelijke dierondersteunde interventies bij verschillende doelgroepen inzetten zijn evaluatieformulieren geanalyseerd. De organisaties bieden weerbaarheid-, agressieregulatie-, sociale vaardigheidstrainingen en motivatietrainingen aan, met ondersteuning van psychosociaal hulphonden.

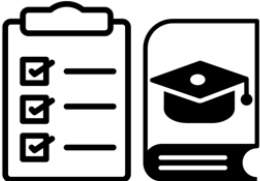

<p align="center">Organisatie 1: Gefinancierd vanuit WMO</p>	<p align="center">Organisatie 2: Gefinancierd vanuit Jeugdwet</p>
<p>Het grootste deel van de doelgroep bestaat uit volwassenen</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ Persoonlijk & maatschappelijk herstel ✓ Hulp bij psychosociale problemen ✓ Geestelijke gezondheidszorg ✓ Zelfbeeld & zelfvertrouwen ✓ Toeleiden naar andere vormen van hulpverlening ✓ Ervaringsdeskundige begeleiding 	<p>Het grootste deel van de doelgroep bestaat uit kinderen en jongeren</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ Persoonlijke ontwikkeling ✓ Hulp bij psychosociale problemen ✓ Ouder-kind relatie ✓ Opvoedingsvraagstukken ✓ Geestelijke gezondheidszorg ✓ Zelfbeeld & zelfvertrouwen ✓ Toeleiden naar andere vormen van hulpverlening

<p align="center">Verbetering in</p>	<p align="center">Organisatie 1: WMO</p>	<p align="center">Organisatie 2: Jeugdwet</p>
<i>Ontspanning</i>	89 %	92 %
<i>Concentratie</i>	78 %	74 %
<i>Assertiviteit</i>	89 %	89 %
<i>Minder woede</i>	59 %	88 %
<i>Minder angsten</i>	74 %	73 %
<i>Sociaal contact</i>	93 %	65 %
<i>Zelfvertrouwen</i>	100 %	78 %
<i>psychiatrische problemen</i>	63 %	65 %
<i>Algehele stemming</i>	85 %	91 %

Tot slot is door middel van open vragen de verbeteringen in de expressiviteit van de deelnemers uitgevraagd. De verbeteringen omvatten onder andere een ontspannen mimiek, een stevige houding, duidelijk stemgebruik, minder lichaamsspanning en betere zelfverzorging.

De vergelijking

Verbale hulpverlening / "Reguliere GGZ"

Doel	Werkzame componenten	Resultaat
 <p>Problemen verminderen</p>	 <p>Verbale begeleiding</p> <p>Erkende interventies</p>	 <p>Duidelijke kaders</p> <p>wisselende successen</p>

Ervaringsgerichte hulpverlening / Dierondersteunde interventies

Doel	Werkzame componenten	Resultaat
 <p>Zelfvertrouwen en motivatie vergroten</p>	 <p>Hormoonhuishouding en spiegeling van gedrag</p>	<p>Ontspannen Gemotiveerd Zelfverzekerd Expressief Assertief Sociaal vaardig</p>
 <p>Verbinden van het netwerk</p>	 <p>Erkende interventies</p>	 <p>Gevoel ↓ Gedrag ↓ Gedachten</p>

Erkenning

Een erkende interventie is goedgekeurd door een beoordelingscommissie van een bepaalde instantie op het desbetreffende gebied. Dat betekent dat erkende GGZ-interventies zijn beoordeeld door instanties en leidende organisaties op het gebied van hulpverlening. Hetzelfde geldt voor de dierondersteunde interventies.

Verbale hulpverlening Reguliere GGZ

Instanties

- **Trimbos**
- **Nederlands Jeugdinstituut**
- **Movisie**
- **Vilans**
- **Centrum Gezond Leven**
- **Centrum Jeugdgezondheid**

Erkenning bij

- ✓ **Aanwijzingen voor effectiviteit**
- ✓ **Goede onderbouwing**

Ervaringsgerichte hulpverlening Dierondersteunde interventies

Instanties

- **AAI-Kwaliteitsregister (AKR)**
gefaciliteerd door AAIZOO (*Animal Assisted Interventions* in Zorg, Onderzoek en Onderwijs) en IVA (Instituut voor Antrozoölogie)

Erkenning bij

- ✓ **Kwaliteitseisen van *International/European Society of Animal Assisted Therapy (ISAAT/ESAAT)***
- ✓ **Kwaliteitseisen van *International Association of Human-Animal Interaction Organisations (IAHAIO)***

Dierondersteunde interventies worden vaak ingezet vanuit de rol als professional, bijvoorbeeld als trainer of coach, maar ook als hulpverlener, pedagoog of therapeut. Deze zogeheten 'hulpverleners met een plus' worden langzaam maar steeds meer hulpverlenende instanties erkend.

Samenwerking

"Headey (1999) berekende dat er in Australië 988 miljoen (2,7%) kan worden bespaard aan lichamelijke en geestelijke gezondheidszorg als meer mensen huisdieren nemen. In 2007 onderzocht dezelfde auteur in Duitsland met welk bedrag de gezondheidszorg zou stijgen als huisdieren zouden worden uitgebannen: 5.59 miljard euro". – M.-J. Enders-Slegers

De erkenning van hulpverlenende instanties en zorgverzekeraars voor dierondersteunde interventies is noodzakelijk om een goede samenwerking tot stand te brengen. De huidige professionalisering van het werkveld dat dieren inzet in de zorg, hulpverlening en het onderwijs draagt daaraan bij. Hulpverleningsinstellingen en gemeenten (die volgens de jeugdwet verantwoordelijk zijn voor het faciliteren van jeugdhulp) die de samenwerking aangaan kunnen op termijn een aantal voordelige ontwikkelingen verwachten.

- **Meer openstaan voor andere hulpverlening**

Door de verbeterde motivatie gaan mensen die weerstand voor hulpverlening hebben opgebouwd de samenwerking weer aan.

- **Beter uiten van wensen naar hulpverlening**

Door de verbeterde expressiviteit en weerbaarheid zijn mensen beter in staat om tegenover een hulpverlener behoeften en verwachtingen uit te spreken, waardoor er taakgerichter gewerkt kan worden en er minder wrijving ontstaat.

- **Ruimte voor de aanpak van andere problemen**

Vaak lopen hulpverleners vast bij de aanpak van bepaalde problematieken omdat de hulpvrager geen goede basis heeft. Denk hierbij aan weinig zelfvertrouwen of sociale vaardigheden wat leidt tot weinig motivatie of gebrekkige emotieregulatie wat leidt tot weinig weerbaarheid. Met dierondersteunde interventies worden deze basiscomponenten opgebouwd, zodat deelnemers vervolgens met andere hulpverlening beter aan de aanvankelijk gesignaleerde problematieken kan werken.

- **Openstaan voor verbindingen**

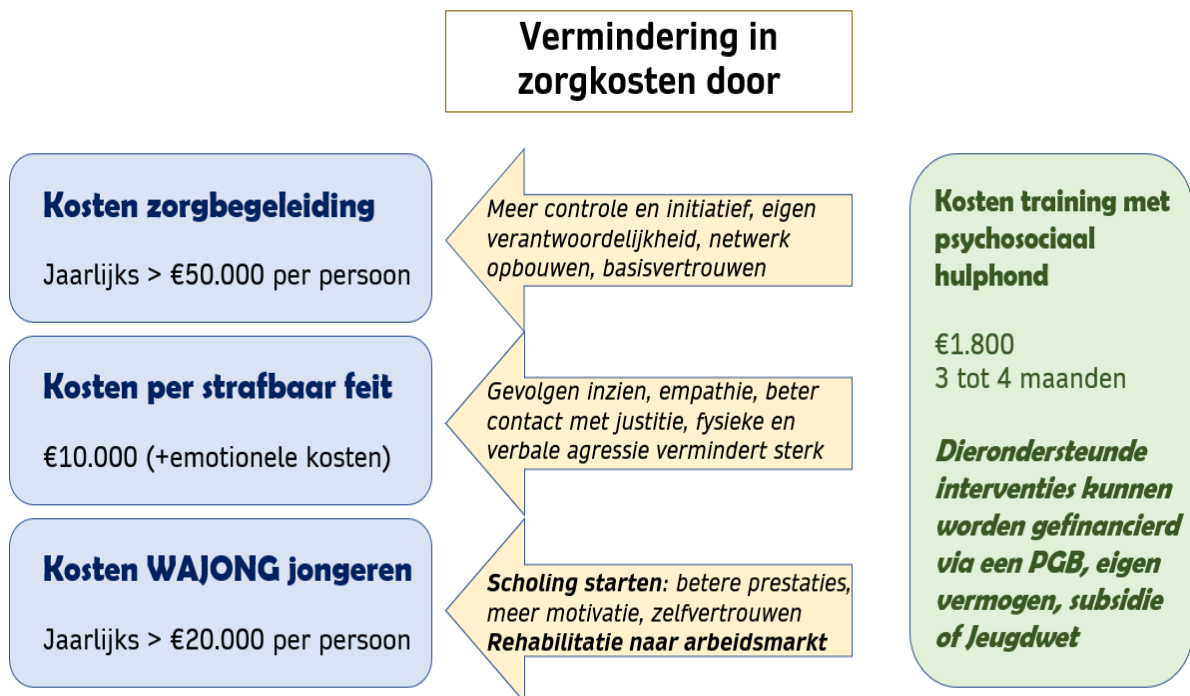
Door de veranderende hormoonhuishouding krijgen mensen meer behoefte aan sociaal contact. Door de verbeterde expressiviteit en sociale vaardigheden verloopt sociaal contact beter, waardoor het zelfvertrouwen steeds meer stijgt. Verbindingen binnen het netwerk worden hierdoor hersteld of versterkt, waardoor de sociale steun toeneemt en ook hulpverleners en andere betrokken personen op één lijn met de deelnemer komen te liggen

- **Scholing en werk**

Doordat mensen meer zelfvertrouwen en meer behoefte aan sociale omgang met anderen krijgen, durven en willen ze weer meer doen. Mensen raken gemotiveerd om weer aan scholing of werk te beginnen. Dit biedt vaak ook een sociaal netwerk, waardoor de kans op terugkerende hulpvragen kleiner is.

Financiële zaken

Bij verergering van psychosociale problematieken kunnen dierondersteunde interventies in sommige gevallen voorkomen dat er intramurale (opgenomen in zorginstelling) of semimurale (woonbegeleiding) zorg ingeschakeld moet worden. In andere gevallen zijn deze vormen van zorg alsnog nodig, maar de begeleiding en/of zorg door mantelzorgers zal minder intensief hoeven te zijn. Criminaliteit en de daarbij komende kosten nemen af en mensen voelen zich weer goed genoeg om naar school te gaan of werk te zoeken, waardoor er wordt bespaard op uitkeringen. Begeleiding door hulpverlenende instantie verloopt makkelijker en ze behalen meer successen. Zo kunnen dierondersteunde interventies niet alleen op individueel gebied, maar ook op maatschappelijk gebied voordelen opleveren.

Zaak op Poten & Co. creëert een overzichtelijk informatief landelijk netwerk binnen het Animal Assisted Interventions (AAI) werkveld. De organisatie deelt kennis over het samenwerken met een dier in de (jeugd)hulpverlening, het onderwijs, zorg & welzijn en persoonlijke ontwikkeling in de vorm van blogs, onderzoeken en andere informatiebronnen.

- **Ondernemen**

Zaak op Poten & Co. biedt ondersteuning bij alle uitdagingen die bij het ondernemerschap met dieren in de zorg komen kijken. Denk hierbij aan bedrijfsmatige aspecten zoals het opbouwen van een netwerk en van financieringsstromen, maar ook bijvoorbeeld het waarborgen van dierenwelzijn.

- **Ontwikkelen**

Als ondernemer met een dier binnen de zorg zijn er veel gebieden waarop je je moet blijven ontwikkelen, zowel in het ondernemerschap, als dierbegeleider en als professional. Zaak op Poten & Co. zorgt voor overzicht, duidelijkheid & transparantie door je op de hoogte te houden van alle ontwikkelingen.

- **Professionaliseren**

Door de toenemende wetenschappelijke evidentie over de resultaten die kunnen worden behaald met dierondersteunde interventies worden er steeds meer cursussen/opleidingen aangeboden over het samenwerken met een (huis)dier. Zaak op Poten & Co. helpt jou om je te onderscheiden met jouw expertise door te professionaliseren op individueel niveau (bijscholing/omscholing/super- en intervisie), op teamniveau (bijvoorbeeld uitbreiding) en op bedrijfsmatig niveau (organiseren van trainingen of workshops).

- **Samenwerken**

Zaak op Poten & Co. streeft naar verbinding binnen het werkveld, zodat iedereen van elkaar kan leren. Zo organiseert Zaak op Poten & Co. jaarlijks de Landelijke Informatiedag, waar allerlei professionals uit het werkveld samenkomen in het kader van informatiedeling.

“Met elkaar tillen we het samenwerken met dieren in de zorg naar een verantwoord en professioneel niveau.”

- Enders, M.-J. (2018). Dieren en kwetsbare jeugd: innovatieve interventies wanneer woorden niet werken. *Jeugdbeleid*, 12(2), 91–98.
<https://doi.org/10.1007/s12451-018-0172-3>
→ **Gebruikt in hoofdstuk 'Dierondersteunde interventies' (inleidende alinea)**
- Enders-Slegers, M.-J. (2013). *Antrozoölogie: (over)leven met dieren*. Oratieboekje Antrozoölogie. Geraadpleegd van
https://www.ou.nl/documents/40554/379515/Oratieboekje_Antrozoologie.pdf/6cc13dd3-77b9-4989-b76e-6338d06c5b7d
→ **Geciteerd in tekstvak onder kopje 'Samenwerking', hoofdstuk 'Vergelijking'**
- Jegatheesan, B., Beetz, A., Ormerod, E., Johnson, R., Fine, A., Yamazaki, K., Dudzik, C., Garcia, R.M., Winkle, M. & Choi, G. (2014). Witboek van IAHAIO (International Association of Human Animal Interaction Organizations) 2014. Geraadpleegd van <https://iahaio.org/best-practice/white-paper-on-animal-assisted-interventions/>
→ **Geciteerd in tekstvak in hoofdstuk 'Dierondersteunde interventies'**
- Odendaal, J. S. J. (2000). Animal-assisted therapy — magic or medicine? *Journal of Psychosomatic Research*, 49(4), 275–280. [https://doi.org/10.1016/s0022-3999\(00\)00183-5](https://doi.org/10.1016/s0022-3999(00)00183-5)
→ **Gebruikt onder kopje 'effectiviteit, hoofdstuk 'Dierondersteunde interventies' (lichamelijke processen)**
- Parish-Plass, N. (2013). *Animal-assisted Psychotherapy*. Amsterdam University Press.
https://books.google.nl/books?id=5p12K4pN2iYC&printsec=frontcover&dq=Animal+assisted+Psychotherapy.&hl=nl&sa=X&redir_esc=y#v=onepage&q=Animal+assisted%20Psychotherapy.&f=false
→ **Gebruikt in figuur onder kopje 'effectiviteit, hoofdstuk 'Dierondersteunde interventies' (bewust en onbewust niveau)**
- Trimbos Instituut. (z.d.). *Erkende interventies voor langdurige ggz*. Geraadpleegd van <https://www.trimbos.nl/kennis/ggz-erkende-interventies>
→ **Gebruikt in figuur onder kopje 'Erkenning', hoofdstuk 'Vergelijking'**
- Wohlfarth, R., Mutschler, B., Beetz, A., Kreuser, F., & Korsten-Reck, U. (2013). Dogs motivate obese children for physical activity: key elements of a motivational theory of animal-assisted interventions. *Frontiers in Psychology*, 4. Published.
<https://doi.org/10.3389/fpsyg.2013.00796>
→ **Gebruikt onder kopje 'Doelgroep', hoofdstuk 'Dierondersteunde interventies' (intrinsieke motivatie)**